

УДК 655.254.22

ТИПОЛОГІЯ ЕЛЕКТРОННИХ НАВЧАЛЬНИХ ВИДАНЬ

Фіголь Н. М.

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»,
вул. Янгеля, 1/37, м. Київ, 03056, Україна*

У статті зроблено спробу типологізувати електронні навчальні видання (ЕНВ) за різними критеріями, оскільки на разі немає єдиної вичерпної класифікації і також не зроблено спробу розробити різні класифікації за окремими критеріями, а це ускладнює як навчальний процес, так і процес створення та поширення ЕНВ, адже часто відбувається термінологічна плутанина, підміна понять, коли автори на свій розсуд ідентифікують створене ними видання і таким чином вводять в оману потенційного користувача. Крім того, не вироблена класифікація ЕНВ ускладнює вироблення оптимальної структури таких видань, і тоді елементи різних ЕНВ змішуються і потрапляють в одне видання. А оскільки ми не можемо чітко відповісти на питання, що ми створюємо, то й дидактичної мети врешті-решт досягти не вдається. Саме на уникнення термінологічного хаосу покликає ця стаття. Адже лише стрункість термінологічного апарату робить наукову галузь розвинутою.

Ключові слова: електронне навчальне видання, електронний освітній ресурс, посібник, підручник.

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні, на жаль, бракує повної та різнобічної класифікації електронних навчальних видань. Можемо послугоуватись лише «Положенням про електронні освітні ресурси» № 1695/22007 від 5 жовтня 2012 р. [1], у якому перераховані «основні види та функціональна класифікація ЕОР», у результаті чого об'єднані різні типи ЕНВ, виділені за різними критеріями.

Мета статті. Метою нашої статті буде спроба розібратись із наявними на сьогодні типами ЕНВ та класифікувати їх за різними критеріями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням класифікації займались, як вітчизняні науковці (О. Г. Корбут) [2], так і зарубіжні (Г. С. Вараксин, В. М. Галинський, Г. Г. Шваркова), матеріали яких та ДСТУ стали підґрунтям для виокремлення типів ЕНВ за окремими критеріями та будуть проаналізовані нижче [3; 4].

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж спробуємо типологізувати ЕНВ за різними критеріями, визначимось із самою дефініцією цього поняття. Маємо тлумачення понять електронне видання у ДСТУ 7157:2010 «Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості» [5].

Крім того, маємо поняття ЕОР у зазначеному «Положенні про електронні освітні ресурси»: «Під ЕОР розуміють навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у компютерних мережах, які відтворюються за допомогою цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної

організації навчально-виховного процесу, в частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами» [1].

Проте поняття ЕОР більш широке, і за коло наших інтересів виходять такі різновиди, як електронні програмні системи, інформаційні системи тощо. Крім того, за функціональним призначенням нас цікавлять саме навчальні ЕВ. Тому під ЕНВ будемо розуміти видання, що містять систематизовані відомості наукового або прикладного характеру, викладені в електронній формі, зручній для вивчення та викладання. І запропонуємо таке робоче визначення цього поняття:

Електронне навчальне видання (ЕНВ) — це електронне видання, що містить систематизовані дані наукового або прикладного характеру, подані у формі, зручній для навчання і викладання, у вигляді текстової, графічної, цифрової, мовної (звукової), музичної, фото-, відео- та іншої інформації; розміщене на будь-якому носіїві інформації — оптичному (CD, DVD-ROM тощо), магнітному (магнітний диск) або іншому, який може забезпечити збереження автентичності цього видання і придатний для відтворення на відповідних технічних пристроях, а також може бути опубліковане в комп'ютерній мережі.

Далі для уникнення плутанини та зарахування різних ЕНВ до одного переліку будемо визначати типи ЕНВ за певними критеріями.

Насамперед, за можливістю доступу до ЕНВ можемо виділити такі їхні види: ЕНВ індивідуального користування; мережеве ЕНВ; ЕНВ комбінованого розповсюдження.

Подібний поділ пропонують такі дослідники, як Г. Г. Шваркова, В. М. Галинський, виділяючи типи ЕНВ за критерієм доступності:

- Онлайнові (online), працювати з якими можна лише через інтернет.
- Офлайнові (offline), з якими можна працювати автономно на будь-якому комп'ютері або іншому електронному пристрої [4].

Оскільки ЕНВ спрямовані на навчальний процес, то й класифікувати їх потрібно насамперед, враховуючи специфіку та характеристику освітньої діяльності. Насамперед ЕНВ можна типологізувати за видом освітньої діяльності, виділивши такі види: лекційні; для практичних; для СРС; для підвищення кваліфікації.

Ще одним критерієм для поділу ЕНВ може бути врахування ступеню дидактичного забезпечення, відповідно до якого можуть виділятися ЕНВ: зі спеціальності; з дисципліни; з модуля; з теми.

Важливим критерієм для освітніх видань є врахування особливостей та потреб користувача – учня, тому наступна група критеріїв має бути спрямована саме на особливості користувача. За віковою, психологічною характеристикою, що зумовлюватиме особливості навчального процесу, ЕНВ слід поділити на: для учнів; для студентів; для викладачів.

Виходячи з ДСТУ 7157:2010 «Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості» [5], можемо поділити ЕНВ за характером взаємодії з користувачем на детерміновані та недетерміновані:

детерміновані ЕНВ – такі, наповнення яких визначене автором і не може бути змінене, недетерміновані – такі, в які користувач може вносити зміни.

Дослідник Г. С. Вараксин виокремлює декілька класифікацій ЕНВ.

Електронні інформаційні продукти: база даних; презентація (демонстрація); електронний журнал; електронна газета; мультимедійний запис [3].

Електронне представлення паперових видань та інформаційних матеріалів: збірник наукових праць, статей; газетна / журнальна публікація; інструкція; стандарт; посібник; практичний посібник; підручник; навчальний посібник; хрестоматія; навчально-методичний посібник; навчальна програма (курсу, дисципліни); навчальний план (курсу, дисципліни); практикум; бібліографічний довідник; проспект; каталог; альбом, атлас; художнє видання; альманах; антологія; реферативний збірник; експрес-інформація; методичні вказівки; збірник тестів; освітній стандарт; конспект лекцій; рекламно-технічний опис; зразки залікових навчальних матеріалів; магістерська дисертація; дипломний проект (робота); випускна робота бакалавра; курсовий проект (робота); реферат [3].

У цьому переліку не вказано, за яким критерієм вони виділені. Тому така класифікація також дещо хибує на розрізненість критеріїв, оскільки до однієї групи потрапляють, наприклад газетна / журнальна публікація, навчальний план, магістерська дисертація тощо, об'єднані під рубрикою «Електронне представлення паперових видань та інформаційних матеріалів».

Вважаємо за доцільне стрункіше виділяти класи ЕНВ, беручи за основу один критерій, а не враховуючи одночасно декілька та вносячи плутанину.

Серед цих електронних інформаційних продуктів нас цікавлять ЕНВ, тому виділимо такі типи, які також потрібно розділити за різними критеріями.

ЕНВ за особливістю подання матеріалу: електронний підручник; електронний посібник; електронні методичні вказівки; електронний лабораторний практикум; хрестоматія; навчально-методичний посібник; навчальна програма (курсу, дисципліни); навчальний план (курсу, дисципліни); конспект лекцій; науковий збірник; реферативний збірник.

На нашу думку, окремо слід виділяти студентські роботи в електронному вигляді хоча б за критерієм авторства: магістерська дисертація; дипломний проект (робота); випускна робота бакалавра; курсовий проект (робота); реферат.

І абсолютно самостійним складником, вслід за В. С. Вараксиним, вважаємо є «Програмні продукти», які досить часто несправедливо відносять до ЕВ, до яких вони не можуть бути зараховані за різною природою інформації:

- Автоматизована система управління навчальним закладом.
- Автоматизована інформаційно-бібліотечна система.
- Програмні засоби, що забезпечують підтримку різних технологій навчання (дошка оголошень, дистанційне консультування).
- Системне програмне забезпечення.
- Прикладне програмне забезпечення.
- Пакет прикладних програм [3].

Водночас викликає питання клас, який виділяє В. С. Вараксин, називаючи «Програмно-інформаційним продуктом»: електронний словник, електронний довідник, електронна енциклопедія, інформаційно-пошукова система, інформаційно-розв'язувальна система, експертна система [3]. Адже у цій групі знову поєднано різні критерії: типи неперіодичних видань за інформаційними знаками (словник, довідник, енциклопедія) та електронні інформаційні системи (інформаційно-пошукова система, інформаційно-розв'язувальна система, експертна система).

Тому за стандартом ДСТУ 3017-95 «Видання. Основні види» [6], розробленим для друкованих видань, вважаємо за доцільне ЕНВ класифікувати за інформаційними знаками на такі типи: електронний посібник, електронний наочний посібник, електронний практичний посібник, електронний навчальний посібник, електронний навчальний наочний посібник, електронний навчально-методичний посібник, електронний практичний поради́ник, електронний підручник, електронні методичні рекомендації, електронний курс лекцій, електронний текст лекцій, електронний конспект лекцій, електронна навчальна програма, електронний практикум.

Окремо за інформаційними знаками слід виділити довідково-енциклопедичні електронні видання, що також можуть застосовуватись у навчальному процесі: електронний словник, електронна енциклопедія, електронний енциклопедичний словник, електронний мовний словник, електронний тлумачний словник, електронний термінологічний словник, електронний довідник.

Висновки. Отже, перелік можливих ЕНВ дуже широкий, і не завжди можна провести чітку межу між двома сусідніми класами. Із назв інтуїтивно зрозуміло, які саме функції виконують ті чи інші електронні засоби. Більше чітке окреслення функцій та особливостей кожного ЕНВ чекає на подальші дослідження.

На разі хочемо акцентувати на тому, що вважаємо недоречним об'єднувати різні типи ЕНВ, називаючи їх «основні», хоча на початковому етапі вивчення та впровадження ЕНВ в освітнє середовище це припустимо і навіть вкрай необхідно. Адже позитивним є те, що електронне освітнє середовище вже почали окреслювати та висувати до нього чіткіші вимоги, що зазначено і п. 4 «Експертиза та поширення ЕОР» згадуваного положення, що певним чином перешкоджає хаосу в цій царині. Водночас, мають бути введені не лише заходи рекомендаційного, а й контрольного та карального характеру для запобігання поширення невідповідних санітарним та ергономічним вимогам ЕОР, що можуть завдати шкоди фізичному та психічному здоров'ю споживачів.

Більше того, ЕНВ мають потребу в особливій системі їхньої підготовки. Більш високі вимоги висувуються до ергономічних характеристик, тому що електронна навчальна інформація проглядається на екрані комп'ютера, і, відповідно, до вимог ергономічного подання матеріалу (чіткість і зрозумілість формулювань, передача кольору) додаються вимоги до технічної бази (читаність, навігація).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Положення про електронні освітні ресурси від 5.10.2012 р. № 1695/22007 [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12>.
2. Корбут О. Г. Електронний підручник як елемент освітнього середовища [Електронний ресурс] / О. Г. Корбут. — 2012. — Режим доступу : www.culturalstudies.in.ua/zv_2009-5-2.php (22.03.15).
3. Вараксин Г. С. Касификация образовательных электронных изданий [Електронний ресурс] / Г. С. Вараксин. — 2015. — Режим доступу : <http://www.ikt-school.com/икт-в-школе/образовательные-электронные-издания/классификация-образовательных-электронных-изданий/> (22.03.15).
4. Шваркова Г. Г. Современная трактовка электронного учебника. Типология, необходимые структурные элементы [Електронний ресурс] / Г. Г. Шваркова, В. М. Галынский // Электронная библ-ка ГБУ : веб-сайт. — 2011. — Режим доступу : <http://elib.bsu.by/handle/123456789/3060> (22.03.15).
5. Інформація та документація. Електронні видання. Основні види та вихідні відомості : ДСТУ 7157 : 2010. — [Чинний від 2010–07–01]. — К. : Держспоживстандарт України, 2010. — 18 с. — (Національний стандарт України).
6. Видання. Основні види. Терміни та визначення : ДСТУ 3017–95. — [Чинний від 1996–01–01] ; [затв. наказом Держстандарту України від 23.02.95 № 58]. — К. : Держстандарт України, 1995. — 47 с. — (Національний стандарт України).

REFERENCES

1. The provisions of electronic educational resources № 1695/22007 of October 5, 2012
2. Korbut O. G. Electronic textbook as part of the educational environment [electronic resource] / O. G. Korbut // confesp.fl.kpi.ua : website. –2012. –URL : www.culturalstudies.in.ua/zv_2009-5-2.php (22.03.15).
3. Varaksin G. S. Kasifikatsiya obrazovatel'nykh elektronnykh izdaniy [electronic resource] / G. S. Varaksin // [ikt-school.com](http://www.ikt-school.com) : website. – 2015. – URL : <http://www.ikt-school.com/изданий/> (22.03.15).
4. Shvarkova G. G. Modern interpretation of electronic textbooks . Typology , neobhodymye structural elements [electronic resource] / G. G. Shvarkova, B. M. Galinski // SUMMARY bybl –ka : website. – 2011/ – URL : <http://elib.bsu.by/handle/123456789/3060> (22.03.15).
5. DSTU 7157 : 2010. Information and documentation . Electronic Publishing . Andbasic types and outgoing information. – Effective as of 2010–07–01. – K. : State Standard of Ukraine , 2010. – 18 p.
6. DSTU 3017–95. Edition. The main types . Terms and definitions. – Effective as of 1996–01–01. – K. : State Standard of Ukraine , 1995. – 47 p.

TYPES ELEKTRONNYH EDUCATIONAL PUBLICATIONS

N. M. Figol

*National Technical University of Ukraine
«Kyiv Polytechnic Institute»,
1/37, Yangelia St., Kyiv, 03056, Ukraine
figol@mail.ua*

The article provides attempts to develop classification for electronic educational edition by various criteria. The reason lays in problem that there is no single comprehensive classification and also no attempt to develop each

classification individual criteria, and this complicates the learning process as well as the process of creating and distributing electronic educational edition, because the terminological confusion provides often difficulties and substitution of concepts when authors identify created publication in any way they can imagine and thus misleading potential users. In addition, a classification for electronic educational edition hasn't been produced yet and it complicates an optimal structure of such publications and thus various elements of electronic educational edition are mixed in one particular edition. And since the author can not clearly answer questions about main themes and aims of the created publication, even didactic aims eventually fail. This article is designed to avoid terminological chaos. Harmony terminology can only create a base for educational field's development.

Keywords: *electronic educational edition, electronic educational resource, tutorial, course book.*

Стаття надійшла до редакції 16.12.2014.

Received 16.12.2014.